

ERIK BORGMAN

Overweging Kerstnacht 2018

Dominicuskerk Oog in Al

gelezen: Jesaja 2,2-5; 9,1-3.5-6; 7,14-17
Psalm 87 met als refrein Micha 5,1; Lucas 2,1-15

Welkom en inleiding

En toch is het zo! Er zijn jaren geweest, tamelijk veel jaren eigenlijk, dat de boodschap dat God onder de mensen is komen wonen voor een stuk gemakkelijker te geloven was dan dit jaar. Er zijn tijden geweest dat we leken te geloven, met ons allen, dat we vooruitgang boekten in de zaken die ertoe doen, in de wereld, in de kerk. We waren misschien dan wel niet zonder meer op weg naar meer menselijkheid, meer gemeenschap en onderling begrip, maar de meeste mensen leken die weg op zijn minst te willen zoeken en de debatten leken te gaan over de vraag hoe datgene te bereiken wat we allemaal zeiden te willen. Maar kunnen we er elkaar nog op aanspreken dat als we de aarde kapot maken die ons gegeven is om te bewonen dat dan de vraag niet is of, maar hoe we dat moeten veranderen? Vinden we nog dat als er mensen kreppen, wij dat niet kunnen accepteren en het feit dat we niet weten hoe dat te veranderen ons minstens onrustig moet maken? Als wij, die met huid en haar aan deze wereld gebonden zijn, geregeld geneigd zijn de moed op te geven, hoe zou God er dan in al zijn vrijheid voor kiezen zich met onze wereld en met ons lot in te laten. Toch is het zo, en juist omdat het zo onvoorstelbaar is, is het de boodschap die wij meer dan ooit moeten horen, moeten doorvertellen, moeten zorgen dat anderen hem aangezegd krijgen. Gods levensadem is naar ons afgedaald. schrikt er niet voor terug onze lucht van wantrouwen en schuld in te ademen om een geest van liefde en betrokkenheid over ons uit te blazen. Licht. Woord. Antwoord.

'Wo aber Gefahr ist, wächst | Das Rettende auch', dichtte aan het begin van de negentiende eeuw de Duitse dichter Friedrich Hölderlin, 'Daar waar het gevaar is, groeit | Ook dat was redt.' Dit is wat de Bijbelse verhalen ons vertellen: als alle hoop verloren lijkt te lopen in het zand van de uitzichtloosheid, het duister van de wanhoop, de blinde muur van het cynisme, dan verbergt zich daarin het ware perspectief. Verscholen als een kind in de schoot, kwetsbaar als een kind dat pas is geboren, maar net als dat kind ondanks alles de mogelijkheid van iets ongekend nieuws. Onontkoombaar en onuitwisbaar groeit verlossing in de moeizaamheid en de pijnen van de tijd die barensweeën blijken te zijn. Tot een geboorte niet meer te stuiten is. Laten we het ons door de Schriften laten aanzeggen, laten we het laten klinken.

Verkondiging

1.

Midden in de wereld maar op geen enkele manier centraal: daar bevindt zich het kind waarom het vannacht gaat, dat is de plaats van de God waarvan dit kind spreekt. Midden in de wereld als de ruimte waar mensen onderworpen zijn aan de grillen van degenen die erin slagen anderen zover te krijgen dat zij hen de dienst laten uitmaken. Eerder midden in de wereld als geleid door de omstandigheden, de speelbal van het lot, onderworpen aan de grillen van de natuur. Midden in de wereld van verwarring en strijd, maar daar uiteindelijk niet in opgaand. Het is een kind zoals er miljoenen waren en zijn – onbeschermd, nog voor de geboorte via zijn ouders met onverschilligheid bejegend, onderweg niet omdat er een doel is, maar omdat het zo maar op weg is gestuurd door mensen die dat zo maar kunnen doen. Zoals gezegd, zo waren en zijn er tallozen, toen en nu, maar het gaat vannacht om dat ene kind. De keizer wil zijn onderdanen tellen om zichzelf en anderen ervan te overtuigen hoe

mchtig hij is, maar het evangelie verhaal zoomt in op dat ene kind en zijn ouders. Zo maakt het duidelijk: honderdduizenden mensen, miljoenen kinderen, dat zijn geen getallen, dat is honderdduizenden keren één mens, miljoenen keren één kind. En dat ene kind is Gods kind, al die keren.

Midden in de wereld niet in gezelschap van degenen die uitmaken wat er gebeurt, maar verbonden met degenen die maar moeten afwachten wat er voor hen overblijft. Geen plaats in de herberg, heet het in het evangelieverhaal, en daarom maar bij de dieren op het veld. In het gezelschap van herders die ook nergens bij horen en die hun schapen voeden met wat ze kunnen vinden, omdat anderen het hebben laten staan of liggen, die leven in de ruimte die anderen per ongeluk voor ze vrij laten. Daar leeft God, zegt de profeet Jesaja, daar zie je Gods werkzaamheid. In een meisje dat zomaar zwanger wordt, ook al is er geen enkele garantie dat het goed komt met haar en haar kind. Nieuw begin. In een gemeenschap van mensen die ten dode leek opgeschreven, en die nieuwe levensmogelijkheden krijgt. Geen reden om te denken dat dit een definitieve doorbraak betekent, dat er geen nieuwe catastrofes zullen zijn, niet opnieuw momenten zullen komen waarin het moeilijk is om perspectief te zien, maar het drukkende juk, de stang op hun schouders en de stok van de drijver wordt stukgebroken: dat heeft hoe dan ook betekenis. In mensen die hun instrumenten niet inzetten om elkaar te bestrijden, maar om het voedsel wat er blijkt te zijn in dankbaarheid te oogsten. Op de plaatsen, hoe schijnbaar onbeduidend ook, waar duidelijk wordt dat de logica van 'jij doet wat ik zeg, want anders zorg ik dat jij geen leven hebt', overal waar aan het licht komt dat deze logica niet alles bepaalt, daar is God. Daar komt in de schijnbare zwakte Gods onweerstaanbare kracht aan het licht. Licht. Woord. Antwoord op wat we misschien wel niet eens meer durven hopen, maar waarop de hoop door het antwoord opnieuw wordt gewekt.

2.

Daar moeten we dus zijn, vannacht: op de plaatsen waar degenen die orde willen om de wereld vanuit één blik te kunnen overzien en aansturen tot hun chagrijn steeds weer ontembare chaos de kop zien opsteken. Op de plaatsen waar wij, voor zover we orde willen om ons leven in een blik te kunnen overzien en te kunnen ordenen, tot onze chagrijn de chaos zijn kop opsteekt. 'Kijk eens naar de kraaien', zal het kind van deze nacht zeggen als Hij is opgegroeid. 'ze zaaien niet en ze oogsten niet, ze hebben geen voorraadkamer of schuur; God geeft ze te eten' (Lucas 12,24; vgl. Matteüs 6.26). Je leeft niet van je vermogen jezelf in leven te houden, je leeft omdat het je gegund wordt. Weet dan dat het leven je gegund wordt en dat je het dus niet op de aarde en op elkaar hoeft te veroveren. Dat we er mogen zijn leren we niet van degenen die de illusie kunnen hebben dat zij voor zichzelf zorgen. Dat leer je van degenen die helemaal niet voor zichzelf kunnen zorgen, maar niettemin leven. Daarom leert dat pasgeboren kind in de velden bij Betlehem, dat niets kan afdwingen en alles ontvangt, ons wat het betekent een kind van God te zijn: dat we leven van wat ons toevalt.

Daarom wordt ons over dit kind verteld dat de engel aan Maria liet weten dat het 'heilig' genoemd zal worden en 'Zoon van God', en dat het Jezus zal heten, dat wel zeggen 'God redt'. Daarom wordt ons over dit kind verteld dat Hij in Betlehem ter wereld komt. 'Gij, Betlehem, landstreek van Juda', zongen wij, 'uit u zal een leidsman tevoorschijn treden die herder zal zijn over mijn volk Israël'; de tekst is afkomstig van de profeet Micha (5.1). Betlehem is de plaats waar David vandaan komt en David is in de Bijbelse verbeelding de koning naar Gods hart. Zijn broers waren veel sterker en zagen er ook zo uit, maar God koos David uit om koning te worden want, zo wordt ons voorgehouden, 'de mens kijkt naar het uiterlijk, maar God kijkt naar het hart' (1 Samuël 16,7). Het kind dat in Betlehem geboren wordt en Jezus zal worden genoemd, zal een koning zijn als David, een mens naar Gods

hart en aan de wereld zichtbaar maken hoe God regeert.

Dat is niet door het leven te willen bepalen, in de greep te nemen, naar zijn hand te zetten. Dat is door ruimte te maken, te geven en open te houden. Door leven te koesteren en leven te delen, door actief leven te gunnen. Zo weerspiegelt Hij midden in een wereld die een andere koers is ingeslagen de bedoelingen van God die de wereld schiep met de intentie dat zij een teken zou zijn van zijn goedheid. Jeruzalem, de stad die David tot de zijne maakte als hij eenmaal koning is, en waar zijn zoon Salomo een tempel bouwde voor Gods aanwezigheid onder de mensen, is in de greep geraakt van macht en misbruik, corruptie en onderdrukking. In de velden van Betlehem begint daartegenover Gods aanwezigheid op een nieuwe manier aan de dag te treden in een kind dat niets anders heeft dan de vraag die het zelf is: zie jij mij, mag ik bestaan? Maak jij ruimte voor mij? Ben jij ruimte voor mij?

3.

Dat deze vraag gesteld blijft worden, dat is onze hoop. Koningen, regeringen en parlementen, tempels en kerken, het worden gemakkelijk plaatsen waar macht en eigenbelang de dienst uitmaken. De hoge idealen en de vergaande aanspraken gaan dan functioneren als vermeend bezit in plaats van als steeds verontrustende vraag: zijn we echt uit op heil en zegen van de hele wereld?; zijn we werkelijk democratisch, telt inderdaad ieder mens? Zijn we op zoek naar God en gehoorzamen wij hem als wij hem vinden, of zetten we God naar onze hand? Dat mensen niet ophouden hun werkelijke verlangens kenbaar te maken, dat mensen steeds weer weigeren zich te schikken in wat anderen voor ze bedacht hebben, dat God steeds weer aan onze projecties ontsnapt: dat is onze redding, dat houdt ons op koers.

Plaatsen als deze kerk die we zo graag willen behouden en steeds opnieuw proberen te maken tot ruimte waar mensen Gods aanwezigheid zoeken en vinden, delen en eren, vieren en hooghouden, zodat wij met de psalm kunnen zingen: al mijn bronnen ontspringen in u (Psalm 87,7) – een kerk kan alleen een dergelijke plaats zijn als God telkens opnieuw binnenbreekt en wij hem toelaten, binnen halen, welkom heten. Hetzelfde geldt voor onze huizen, voor de plaatsen waar we werken, waar we op welke manier dan ook samen komen: steeds opnieuw moet de aanwezigheid van Gods goedheid ons gegeven worden en ons omvormen.

Daarin hebben we soms onverwachte en ongedachte voorgangers, zoals de herders in het kerstverhaal. Zonder vaste verblijfplaats en daarom open voor God die in hen bij uitstek zijn verblijfplaats zoekt. De 21-jarige Armeense Hayarpi Tamrazyan, wordt na negen jaar verblijf in Nederland met haar familie met uitzetting bedreigd. Om dat te voorkomen wordt in de Haagse Bethelkerk sinds 26 oktober een doorlopende kerkdienst gehouden. De kerk biedt haar ruimte en tijdelijke bescherming, wie weet uit welk motieven precies, maar Hayarpi weet heel goed dat zij, zij maakt duidelijk dat de kerk uiteindelijk van iets anders leeft dan van de kracht en de macht waarmee het misschien haar uitzetting kan voorkomen. Zij schreef voor de kerst het volgende gedicht:

Ik heb een kerstster in mijn handen
En zo houd ik stand
Zo overleef ik steeds
Mijn kerstster brandt nog
En zal blijven branden
Het blijft mijn wegen verlichten
Het blijft mijn hart verwarmen
Verwonderd over dit licht
Aanbid ik U

Soms hardop
Maar soms ook
Stilletjes in mijn hart

Nu is het tijd om met Hayarpi Tamrazyan, met de herders, met de engelen, God hardop te aanbidden. Omdat zijn aanwezigheid voorgoed is gewekt in de ruimte van onze wereld, in de ruimte van ons hart. – Dat het zo mag zijn.